

HR 1 mei 1987, ECLI:NL:HR:1987:AG5585, NJ 1988/852 (LeasePlan/IBM c.s.)

Wetsartikelen:	Art. 3:115 aanhef en onder c BW; art. 3:97 BW
Kernwoorden:	Houderschap; bezitsverschaffing <i>longa manu</i>
Kern:	Een verkrijger onder eigendomsvoorbehoud (<i>houder</i>) van zaken die feitelijk bij een huurder (<i>sub-houder</i>) zijn, kan het bezit van die zaken verschaffen aan een derde door middel van een bezitsverschaffing <i>longa manu</i> . Deze wijze van bezitsverschaffing kan ook bij voorbaat geschieden.
W.H. van Boom © versie 2 september 2018	

1. Casus en uitspraak

Storkdata BV huurt van IBM Nederland NV (IBM) computerapparatuur. Verhuurder IBM installeert de apparatuur tussen 9 en 30 november 1981 bij huurder Storkdata. Nog voordat de installatie bedrijfsklaar is, verschijnen er twee nieuwe partijen ten tonele. IBM verkoopt de apparatuur op 6 en 18 november 1981 onder eigendomsvoorbehoud aan Computer Hardware Corporation Holland BV (CHC). Storkdata was van deze overeenkomst op de hoogte en zij had zich akkoord verklaard met de indeplaatsstelling van CHC als verhuurder.

CHC gaat op haar beurt op 11 november 1981 over tot doorverkoop aan Lease Plan Nederland NV (LPN), met als beding 'levering van de eigendom van de apparatuur reeds nu voor alsdan per betaaldatum'. LPN betaalt de volledige koopprijs aan CHC. Storkdata gaat ermee akkoord dat LPN de positie van CHC uit de huurovereenkomst overneemt. Op 30 november 1981 is de installatie bij huurder Storkdata geheel voltooid.

CHC betaalt slechts de helft van de koopprijs aan IBM, zodat IBM zich genoodzaakt ziet het eigendomsvoorbehoud in te roepen. LPN stelt zich echter op het standpunt dat zij eigendom van de apparatuur heeft verkregen en IBM deze dus is kwijtgeraakt. LPN meent namelijk anders dan om niet bezit te goeder trouw te hebben verkregen en dus te worden beschermd door art. 2014 BW (oud; nu: art. 3:86 BW).

De centrale vraag is of LPN inderdaad bezit heeft verkregen. De rechtbank geeft LPN gelijk en overweegt kort gezegd dat CHC als houder voor IBM weliswaar geen bezit kon overdragen aan LPN, maar wel aan LPN bezit kon verschaffen door LPN in staat te stellen de feitelijke macht over de zaken uit te oefenen. Aangezien Storkdata de apparatuur hield voor CHC en na de levering voor LPN was gaan houden, die ook het huurcontract had overgenomen van CHC en dus als verhuurder optrad, had LPN het bezit verkregen.

Het Hof oordeelt echter dat LPN geen bezit had verkregen; op 11 november 1981, de datum van doorverkoop, was de apparatuur nog grotendeels bij IBM en niet bij Storkdata, en dus kon op dat moment geen feitelijke macht worden verkregen door LPN. Bovendien betekende het feit dat LPN zich later tegenover Storkdata als verhuurder gedroeg, nog niet dat zij als bezitter macht uitoefende over de apparatuur.

De Hoge Raad casseert het arrest van het hof en verwijst de zaak naar een ander hof voor verdere behandeling en beslissing. De Hoge Raad overweegt dat de motivering die het hof geeft, onbegrijpelijk is. LPN had namelijk gesteld dat CHC het bezit van de apparatuur had verschaft door

“(…) (A) drie, haar door LPN ter bevestiging van de tussen pp. met betrekking tot de apparatuur gesloten overeenkomsten van koop en verkoop geschreven brieven, waarin de volgende clause voorkwam:

'U verklaart hierbij door mede-ondertekening van deze brief de eigendom van deze apparatuur aan ons te leveren reeds nu voor alsdan per betaaldatum;'

voor accoord te tekenen, en

(B) haar positie als verhuurster van de apparatuur aan LPN over te dragen, welke overdracht de huurster, Storkdata, schriftelijk heeft erkend.”

Die twee feiten kunnen, aldus de Hoge Raad, tot het rechtsgevolg leiden dat LPN wél bezit had verkregen:

“De houder van een roerende zaak die haar heeft verkocht, kan immers aan zijn koper het bezit van die zaak verschaffen door een tweezijdige verklaring zonder feitelijke handeling wanneer een derde die zaak voor hem hield, en haar na die verklaring voor de verkrijger houdt, mits die derde de overdracht heeft erkend, dan wel de houder of diens koper deze overdracht aan de derde heeft medegedeeld.”

Het arrest van het hof vervolgens wordt gecasseerd omdat niet duidelijk is waarom het standpunt van LPN precies was verworpen. Zou het hof hebben bedoeld dat de middellijke houder van een roerende zaak een ander het bezit van die zaak niet kan verschaffen door een tweezijdige verklaring zonder feitelijke handeling, dan is het hof van een onjuiste rechtsopvatting uitgegaan. Zou het hof hebben bedoeld

“dat aan de tweezijdige verklaring van CHC en LPN, alsmede de erkenning door Storkdata van de overdracht door CHC van haar positie als verhuurster van de apparatuur aan LPN, daarom niet het daaraan door LPN verbonden rechtsgevolg kan worden toegekend, omdat zij dateren van voor het moment waarop CHC de feitelijke macht over de apparatuur verkreeg (welk moment het hof klaarblijkelijk stelt op 23 nov. 1981), zou het hof al evenzeer hebben blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting. Bezitsverschaffing op de te dezen door LPN gestelde wijze kan immers ook bij voorbaat plaatsvinden.”

Omdat het voor de Hoge Raad niet duidelijk is of het arrest van het Hof zo moet worden begrepen, wordt de zaak verwezen naar een ander hof.

2. Commentaar

Dit arrest gaf voor het oude recht twee belangrijke rechtsregels: (1) de bezitsverschaffing *longa manu* is een volwaardige wijze van bezitsverschaffing, ook als die wordt verricht door iemand die geen bezitter maar slechts houder is (i.c. de verkrijger onder eigendomsvoorbehoud); (2) deze vorm van bezitsverschaffing kan ook bij voorbaat plaatsvinden. Beide regels zijn terug te vinden in het huidige BW. De eerste regel leest men in art. 3:115 aanhef en onder c BW,¹ en de tweede in art. 3:97 BW.

¹ Zie de 'caveat' in noot 2.

Naar huidig recht geldt dat levering van een roerende zaak (niet-registergoed) die zich in de macht van de vervreemder bevindt, plaatsvindt door bezitsverschaffing (art. 3:90 BW).² Dat gebeurt in de regel door de verkrijger in staat te stellen de macht uit te oefenen over de zaak die de vervreemder zelf over de zaak kon uitoefenen (art. 3:114 BW). Dat zal dus vaak feitelijke overhandiging zijn, het ter beschikking stellen van de sleutels, et cetera. In plaats daarvan kunnen partijen ook kiezen voor een van de drie manieren die in art. 3:115 BW worden genoemd: de bezitsverschaffing per *constitutum possessorium* (onder a), de *brevi manu* (onder b) of de *longa manu* (onder c). Deze drie hebben gemeen dat er geen feitelijke handeling plaatsvindt, zoals overhandiging van de zaak. Een tweezijdige verklaring van vervreemder en verkrijger is voldoende, zij het dat bij de bezitsverschaffing *longa manu* ook nog nodig is dat de bezitsverschaffing door de derde wordt erkend of dat hem daarvan mededeling wordt gedaan.

Hoewel bezitsverschaffing zonder feitelijke handeling dus op grond van art. 3:115 BW in beginsel mogelijk is, blijkt er naar buiten toe niets van. De zaken komen namelijk niet van hun plaats en de ‘tweezijdige verklaring’ wordt nergens openbaar gemaakt. Omdat er naar buiten toe niets van blijkt, is het de vraag of een verkrijger bescherming verdient tegen eventuele beschikkingsonbevoegdheid van de vervreemder, ook als hij niets wist of hoefde te weten van die onbevoegdheid. De wetgever heeft voor twee gevallen uitdrukkelijk bepaald dat een levering van roerende zaken waar niets van naar buiten blijkt, niet voor vol aangezien mag worden:

1. de bezitsverschaffing per *constitutum possessorium* door een bezitter wordt gerelativeerd ten opzichte van een ouder gerechtigde (art. 3:90 lid 2 BW)
2. de bezitsverschaffing per *constitutum possessorium* door een houder is in het geheel geen geldige levering (art. 3:111 BW).

Voor de levering *longa manu* kent de wet echter geen uitzonderingen zoals onder 1 en 2 beschreven. Kleijn constateert dus terecht “dat de HR de levering *longa manu* in vele opzichten gelijkstelt met de levering door feitelijke overgave als het gaat om de afweging tussen de bescherming van de verkrijger door levering en de bescherming van een derde met een ouder recht, dat door die levering wordt aangetast.”³ Dat betekent dat, zoals in *LeasePlan/IBM* het geval was, indien A de middellijke houder is en B de onmiddellijke houder (ook wel: sub-houder) en A overgaat tot levering *longa manu*, we moeten spreken van een volwaardige levering, zolang de zaak maar uit de handen van A is geraakt. Voor de levering *longa manu* is daaraan voldaan als B de zaak voortaan gaat houden voor de verkrijger en A dus niet langer macht over de zaak kan uitoefenen.

Of de verkrijger die *longa manu* geleverd krijgt van een houder, naast bezit ook eigendom verkrijgt, hangt ervan af of aan de andere vereisten van art. 3:84 BW is voldaan. Een onbevoegde levering *longa manu* door een houder kan dan alleen tot verkrijging leiden als – naast het titelvereiste – is voldaan aan de vereisten van de beschermingsbepaling van art. 3:86 BW. De verkrijger zal dus anders dan om niet en te goeder trouw moeten hebben verkregen.

² Ik laat hier onbesproken de complicatie dat art. 3:90 BW, dat spreekt over bezitsverschaffing, en de regels van art. 3:114 en 115 BW, die spreken over bezitsoverdracht, begripsmatig niet goed op elkaar aansluiten. Het *verschaffen* van bezit is ruimer dan *overdracht* van bezit. Zo kan een houder bezit niet *overdragen* (hij heeft het namelijk niet zelf), maar kan hij het soms wel *verschaffen*. Voor de eenvoud kunnen we aannemen dat de regels van art. 3:114 en 115 BW per analogie worden toegepast op bezitsverschaffing (hoewel daarover in de literatuur nog wel discussie over bestaat). Aangenomen wordt bijv. dat houders bezit kunnen verschaffen door feitelijke overhandiging, levering *brevi manu* en *longa manu*, maar niet door middel van *constitutum possessorium* (art. 3:111 BW).

³ W.M. Kleijn, annotatie onder HR 18 september 1987, ECLI:NL:HR:1987:AC9963, NJ 1988/983 (*Berg/De Bary*).